

Den gemensamma jordbrukspolitiken – Ordlista

A

Abatimento: Tullsänkningar för majs och durra som importeras till Spanien och Portugal, i enlighet med EU:s åtaganden enligt Världshandelsorganisationens bestämmelser.

Agenda 2000: Strategidokument som kommissionen antog 1997. Dess betydelse ligger i att det dels behandlar de viktigaste politiska, ekonomiska och sociala frågor som EU konfronterades med i början av tjugohundratalet, dels formulerar en strategi för hur man ska hantera dessa. Tyngdpunkten låg på utvidgningen av EU (som då omfattade 15 medlemsstater) mot Central- och Östeuropa.

I dokumentet föreslås en reform av EU-politiken och en ny budgetram för perioden 2000–2006. Dokumentet består av tre delar:

Den första delen behandlar EU:s sätt att fungera. Där föreslås en reform av den **gemensamma jordbrukspolitiken** och av den ekonomiska och sociala ammanhållningspolitiken.

Den andra delen innehåller ett förslag om en förstärkt föranslutningsstrategi.

Den tredje delen består av en analys av utvidgningens effekter på EU:s politik.

Förslagen godkändes vid Europeiska rådets möte i Berlin 1999. Den lagstiftning som krävdes för att genomföra förslagen antogs senare samma år.

Aggregerat stödmått: En indikator som används av **Världshandelsorganisationen** och som anger i vilken utsträckning ett land ger stöd till den inhemska jordbrukssektorn genom åtgärder som omfattas av den s.k. gula boxen (se boxar). I jordbruksavtalet från Uruguayrundan åtog sig WTO:s medlemmar att minska sina aggregerade stödmått.

Allmänna preferenssystemet: WTO-system som innebär att industriländerna har möjlighet att tillämpa lägre tullsatser på import från utvecklingsländerna.

WTO-medlemmarna har enats om att de ska behandla varandra likvärdigt när det gäller importtullar. Om t.ex. land A belägger import från land X med en tull på 10 % ska landet också tillämpa denna tullsats på liknande varor från land Y. Denna princip kallas regeln om mest gynnad nation.

I slutet av 1960-talet blev det dock tydligt att industriländerna måste tillämpa lägre tullar på import från utvecklingsländerna om de senare skulle kunna göra några ekonomiska framsteg. Konceptet, som kallas förmånstullar, lades fram vid ett möte med FN:s konferens för handel och utveckling (Unctad) i New Delhi i Indien 1968.

Idén om förmånstullar var dock inte förenlig med regeln om mest gynnad nation. För att göra det juridiskt möjligt för industriländerna att tillämpa förmånstullar beslutade dock medlemmarna i **Världshandelsorganisationen** (som då kallades Gatt) att industriländer kunde beviljas undantag från mest-gynnad-nations-regeln.

De första undantagen beviljades 1971 och gällde i 10 år. Genom en s.k. klausul om särbehandling från 1979 har dessa undantag sedan förlängts på obestämd tid.

Ett preferenssystem är en uppsättning förmånstullar som ett industriland beviljar ett utvecklingsland. EU:s allmänna preferenssystem inrättades 1971 och var det första i sitt slag.

Systemet innehåller tre olika typer av förmåner:

- Allmänna förmåner, som gäller alla förmånsländer.
- De särskilda incitamenten för hållbar utveckling och god samhällsstyrning ("GSP Plus") ger speciella förmåner till länder som uppfyller vissa internationella

standarder när det gäller mänskliga rättigheter, arbetstagares rättigheter, miljöskydd, narkotikabekämpning och god samhällsstyrning. Det särskilda initiativet för de minst utvecklade länderna, också kallat "**allt utom vapen**", ger de allra förmånligaste villkoren.

Allmänna tull- och handelsavtalet (Gatt): Det allmänna tull- och handelsavtalet går tillbaka till 1944. Gatt var både ett avtal om internationell handel och namnet på den organisation som fick i uppdrag att förvalta avtalet. Organisationen Gatt ersattes 1995 av Världshandelsorganisationen.

"Allt utom vapen": "Allt utom vapen-avtalet" är ett förmånsavtal på handelsområdet som ingåtts mellan EU och 50 av de **minst utvecklade länderna** inom ramen för EU:s **allmänna preferenssystem**. Avtalet ger tull- och kvotfritt tillträde till EU:s marknad för alla typer av produkter utom vapen och ammunition.

Andra generationens biodrivmedel: Biodrivmedel som (till skillnad från första generationens biodrivmedel) framställs av sådant växtmaterial som inte kan användas som livsmedel. Framställningen sker genom jäsning av cellulosa från bl.a. biomassaavfall, ved och halm. Råvaran kan också bestå av grödor som odlas enbart för framställning av biodrivmedel, t.ex. energigräs.

Arealuttag: Med detta begrepp avses att odlad mark tas ur bruk. Arealuttag infördes i slutet av 1980-talet för att minska livsmedelsproduktionen, eftersom jordbrukarna vid denna tidpunkt producerade mer varor än vad som efterfrågades på den europeiska marknaden.

Beroende på förhållandet mellan tillgång och efterfrågan kan jordbrukarna vara skyldiga att ta en del av sin åkermark ur produktion. Om det senare visar sig att produktionen måste öka för att täcka efterfrågan kan dock kravet på arealuttag tas bort.

Artikel 68: Artikel 68 i förordning 73/2009. I denna förordning hittar man de allmänna bestämmelserna för direktstöd till jordbrukare. Medlemsstaterna kan dock vilja öka stödet på grund av särskilda förhållanden inom jordbruket, och detta är tillåtet enligt artikel 68. En medlemsstat som vill tillämpa artikeln måste dock först ansöka om – och beviljas – undantag av kommissionen.

Medlemsstaterna har möjlighet att avsätta upp till 10 % av det s.k. nationella taket till åtgärder enligt artikel 68. Det nationella taket är det belopp från EU:s budget som en medlemsstat kan använda för direktstöd.

Avgift: Inom den gemensamma jordbrukspolitikens syftar begreppet avgift vanligen på betalningar som jordbrukare gör antingen till en fond (vars medel används för att finansiera en viss verksamhet, t.ex. marknadsföring av jordbruksprodukter) eller till en myndighet som ersättning för vissa tjänster (exempelvis bekämpning av djursjukdomar).

Avslutande av räkenskaperna: Förfarande inom kommissionen för att se till att medlemsstaterna fullgjort sina skyldigheter när det gäller betalningar kopplade till den gemensamma jordbrukspolitikens. Förfarandet består dels av en årlig granskning av räkenskaperna för varje utbetalande organ, dels en flerårig kontroll av att transaktionerna är förenliga med EU:s bestämmelser.

AVS-länder: De stater i Afrika, Västindien och Stillahavsområdet som är knutna till EU genom Cotonouavtalet (tidigare Lomékonventionen). Sammanlagt omfattas 79 länder med mer än 650 miljoner invånare. Alla medlemmar i gruppen utom Kuba har undertecknat Cotonouavtalet om handel och samarbete mellan AVS-länderna och EU. Det viktigaste målet är att minska fattigdomen, och detta ska åstadkommas genom en kombination av politisk dialog, utvecklingsbistånd, avreglering och handel.

Axlar inom politiken för landsbygdsutveckling: EU antog i september 2005 en ny politik för **landsbygdsutveckling** som trädde i kraft i början av 2007. Politiken har tre centrala mål, och varje mål har en motsvarande axel.

Axel 1: Att förbättra konkurrenskraften inom jord- och skogsbruket. Denna axel omfattar åtgärder för att främja kunskap och innovation, åtgärder för att förbättra jordbruksprodukternas kvalitet samt två övergångsåtgärder för de nya medlemsstaterna i form av stöd till delvis självhushållande jordbruk samt stöd till producentsammanslutningar.

Axel 2: Att förbättra miljön och landsbygden. Denna axel omfattar åtgärder för att främja ett hållbart jord- och skogsbruk och höga djurskyddskrav. Jordbrukare kan få kompensation om de använder produktionsmetoder som är i linje med allmänintresset men som inte är lönsamma i sig själva. Det kan gälla t.ex. bruks- och uppfödningmetoder som bevarar den biologiska mångfalden eller jordbruksverksamhet i bergsområden (som bidrar till att landsbygdssamhällena där kan fortleva).

Axel 3: Att höja livskvaliteten på landsbygden och bidra till en diversifiering av landsbygdsekonomin. Denna axel omfattar åtgärder för att stimulera jordbrukarna att driva andra typer av verksamhet parallellt med jordbruket, åtgärder för att öka livskvaliteten i landsbygdsområdena, och åtgärder som gäller lokal utveckling. Genom axeln främjas mikroföretag, landsbygdsturism, basservice och byutveckling.

Förutom dessa tre axlar finns det också en fjärde, som syftar till att främja åtgärder inom **Leader**.

B

Beskogning: Anläggning av skog genom trädplantering. Inom den gemensamma jordbrukspolitikens avser termen åtgärder som delfinansieras av EU och som syftar till att skapa ny skogsmark för att förbättra miljön.

Bidrag: Begreppet bidrag syftar för det mesta på det direktstöd som betalas ut till jordbrukare som producerar nötkött, fårkött eller getkött. Före reformen av den **gemensamma jordbrukspolitikens 2003** betalades bidragen vanligen ut per djur. Numera är de i allmänhet frikopplade från produktionen och ingår i **systemet med samlat gårdsstöd**.

Biobränsle: Bränsle som framställs genom biologiska processer (i motsats till geologiska processer). Biobränslen kan vara fasta, flytande eller gasformiga. Exempel på biobränslen är ved, biodiesel och bioetanol.

Biodiesel: Flytande biodrivmedel som framställs av växter, t.ex. solros, raps och jordnöt.

Bioenergi: Energi från biologiskt material, s.k. biomassa (växter och djur) som inte genomgått några geologiska processer (jfr fossila bränslen). Materialet kan vara fast (t.ex. trä, halm), flytande (t.ex. biodiesel, bioetanol) eller gasformigt (metan).

Bioetanol: Ett flytande biodrivmedel som framställs av växtmaterial genom jäsning av kolhydrater från spannmål, potatis, sockerbetor eller sockerrör.

Biogas: Biobränsle i gasform. Biogas framställs genom anaerob jäsning av exempelvis stallgödsel.

Biologisk mångfald, biodiversitet: variationsrikedomen av levande organismer i alla typer av miljöer, t.ex. terrestra (landbaserade), marina och andra akvatiska ekosystem, och de ekologiska komplex i vilka de ingår. Begreppet omfattar variation inom arter (genetisk mångfald, genetisk diversitet), artrikedom (artmångfald, artdiversitet) och variation av ekosystem (ekosystemens mångfald, ekosystemdiversitet).

Biomassa: Vikten av alla levande organismer samt rester av sådana organismer i olika stadier av nedbrytning.

I jordbrukssammanhang kan dock termen ha en mer begränsad betydelse, och då syfta på växtmaterial som används som energikälla.

Biomassa i jordbrukshänseende kan därför utgöras av trä, jordbruksgrödor, alger, jordbruks- och skogsavfall, avloppsvatten, gödsel, biprodukter från industrin och fast kommunalt avfall.

Boxar: Enligt jordbruksavtalet från **Uruguayrundan** ska nationellt stöd till jordbrukssektorn kunna hänföras till någon av följande boxar:

gröna boxen – internstöd som varken är kopplat till mängden produkter som en jordbrukare producerar eller till det pris han får för dem. Denna typ av stöd anses inte snedvrida den internationella handeln, eller bara göra detta i mycket ringa omfattning. Stödtypen omfattas inte av några åtaganden om sänkningar enligt jordbruksavtalet.

blå boxen – sådant statligt stöd till jordbrukare som ingår i ett program för produktionsbegränsningar. Stödtypen omfattas inte av några åtaganden om sänkningar enligt jordbruksavtalet.

gula boxen – internstöd som inte faller inom den blå eller gröna boxen. Nivån på denna typ av stöd (se **aggregerat stödmått**) ska sänkas enligt jordbruksavtalet.

Budgetplan: Ekonomisk ram för EU:s utgifter under en sjuårsperiod. Den är resultatet av ett interinstitutionellt avtal mellan Europaparlamentet, rådet och kommissionen. I budgetplanen anges den maximala omfattningen och sammansättningen av de planerade utgifterna. Den justeras varje år av kommissionen för att ta hänsyn till pris- och BNP-utvecklingen inom EU. Budgetplanen är inte en flerårig budget, eftersom de faktiska utgifterna och deras fördelning mellan olika budgetposter bestäms genom det årliga s.k. budgetförfarandet.

Hittills har fyra budgetplaner antagits:

- Budgetplanen 1988–92 (Delors I-paketet)
- Budgetplanen 1993–99 (Delors II-paketet)
- Budgetplanen 2000–06
- Budgetplanen 2007–13.

Bunden tull: Tull som enligt WTO:s bestämmelser inte kan höjas. Genom jordbruksavtalet från 1994 förband sig WTO:s medlemsländer att inte höja sina importtullar på jordbruksprodukter. De har rätt att sänka tullarna, men inte att höja dem. Tullarna kallas därför bundna tullar.

D

Delvis frikoppling: Reformen av den **gemensamma jordbrukspolitiken 2003** innebar generellt sett att **direktstödet frikopplades**. Genom det ramverk som fastställts av rådet kan dock medlemsstaterna välja att behålla en viss koppling till produktionen för en del av direktstödet.

De minimis-regeln: Bestämmelse inom Världshandelsorganisationen som innebär att ett utvecklingsland inte behöver minska sitt stöd för en viss produkt om stödet motsvarar mindre än 5 % av produktens totala värde, eller minska sitt totala stöd för jordbruksprodukter om det sammanlagda stödet för alla produkter motsvarar mindre än 5 % av jordbruksproduktionens hela värde. Motsvarande värde för utvecklingsländerna är 10 %.

Direktstöd: Stöd som betalas ut direkt till jordbrukarna för att öka deras inkomster. Direktstöd ska skiljas från prisstöd, dvs. stöd som håller uppe marknadspriset på jordbruksprodukter.

Direktstöd i större skala infördes efter reformen av den **gemensamma jordbrukspolitiken 1992**. Genom denna reform minskade man prisstödet omfattning, och för att förhindra en motsvarande sänkning av jordbrukarnas inkomster infördes direktstödet. På så vis kompensades alltså jordbrukarna för de sänkta marknadspriserna.

Djurskydd: Hälsa och välbefinnande hos de djur som används inom jordbruket. Enligt EU:s regler har djuren rätt till följande "friheter": frihet från hunger och törst; frihet från obehag; frihet från smärta, skada och sjukdom; frihet att utveckla ett normalt beteendemönster; och frihet från rädsla och lidande. Allt annat lika så innebär detta att kostnaderna för att producera livsmedel i Europa är högre än på andra håll.

E

Ekologiskt jordbruk: Växt- och djurproduktion där man enbart utnyttjar naturliga insatsvaror (och alltså avstår från kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel) och inte heller använder genetiskt modifierade organismer.

Energigrödor: Grödor som används som råvara för energiutvinning, och inte för att framställa livsmedel eller fibrer. De omfattar bland annat oljeväxter (t.ex. raps, sojaböna, solros), spannmål (t.ex. vete, korn, majs, råg), sockerbeta, sockerrör och fleråriga grödor (t.ex. energigräs, energiskog, eukalyptus).

Euro: Den officiella valutan i de (för närvarande) 16 EU-medlemsstater som tillsammans utgör euroområdet. Euron infördes 1999.

Följande medlemsstater har valt att införa den gemensamma valutan: Belgien, Cypern, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Portugal, Slovakien, Slovenien, Spanien, Tyskland och Österrike.

Eurosedlar och euromynt har varit i omlopp sedan den 1 januari 2002, och är nu en del av det dagliga livet för euroområdets 330 miljoner invånare.

Europeiska garantifonden för jordbruket (EGFJ): Fonden inrättades i september 2005, och verksamheten inleddes i början av 2007. Den har ersatt garantisektionen vid **Europeiska utvecklings- och garantifonden** för jordbruket. Den finansierar direktstöd till jordbrukare, förvaltningen av jordbruksmarknaderna, och flera andra områden, t.ex. veterinära åtgärder, växtskydd, livsmedelsprogram och informationsverksamhet.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU): Fonden inrättades i september 2005, och verksamheten inleddes i början av 2007. Den har ersatt både utvecklingssektionen vid **Europeiska utvecklings- och garantifonden för jordbruket** och den del av garantisektionen som finansierade vissa åtgärder för landsbygdsutveckling. Allt EU-stöd till landsbygdsutveckling går via EJFLU.

Europeiska unionen (EU): En grupp på 27 demokratiska länder i Europa som samarbetar för fred och välfärd. EU:s medlemsstater har inrättat gemensamma institutioner till vilka de överlåtit en del av sin suveränitet. Detta gör det möjligt för medlemsstaterna att behandla frågor av gemensamt intresse och fatta demokratiska beslut på europeisk nivå. Besluten blir sedan bindande lagstiftning som ska tillämpas.

Europeiska utvecklings- och garantifonden för jordbruket (EUGFJ): Fond som tidigare finansierade den **gemensamma jordbrukspolitiken** men som 2005 ersattes av två nya fonder: Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska garantifonden för jordbruket.

Exportbidrag: Exportbidrag betalas ut av **EU** till handelsföretag som köpt jordbruksprodukter på EU-marknaden och sedan sålt dem vidare till lägre pris i ett tredjeland, dvs. utanför EU. Exportbidraget (subventionen) motsvarar prisskillnaden för en given produkt mellan EU:s marknad och världsmarknaden. Till följd av EU:s prisstöd är prisnivån på EU-marknaden ofta högre än på världsmarknaden.

Exportkonkurrens: Ett begrepp som används i samband med handelsförhandlingar och som avser alla typer av ekonomiska incitament och stöd som stater kan bevilja för att främja det egna landets varuexport. Följande typer av åtgärder omfattas: exportsubventioner, exportbidrag, exportkrediter, exportkreditförsäkringar, skattelättnader, statligt beviljade förmåner och regellättnader för statsägda handelsföretag, samt användning av livsmedelshjälp för kommersiella ändamål i stället för rent humanitära sådana. Enligt jordbruksavtalet från **Uruguayrundan** är bara planerade exportsubventioner föremål för kontroller och minskningar.

Exportkrediter: Enligt WTO:s regler är exportkrediter alla typer av offentliga stöd, inklusive direkta krediter och direkt finansiering, refinansiering, räntesubventioner, exportkreditförsäkringar och exportkreditgarantier, senarelagd fakturering, och alla andra former av direkta eller indirekta åtaganden av offentliga institutioner.

Extensifiering: Vid extensivt jordbruk används en relativt liten mängd insatsvaror. En spannmålsodlare kan t.ex. sägas odla extensivt om han använder relativt små mängder gödselmedel och bekämpningsmedel per hektar. På samma sätt kan en nötkreatursuppfödare sägas bedriva sin verksamhet extensivt om han inte har så många djur per hektar betesmark.

Extensifiering syftar på åtgärder som delfinansieras av EU och som främjar extensivt jordbruk. De ingår i axel 2 i politiken för landsbygdsutveckling.

F

Fredsklausul: Artikel 13 i jordbruksavtalet från **Uruguayrundan** – den s.k. fredsklausulen – skyddade tidigare vissa interna stödåtgärder och exportsubventioner från att ifrågasättas genom bestämmelserna i **allmänna tull- och handelsavtalet** av år 1994 och subventionsavtalet. Klausulen har numera löpt ut.

Frikoppling: Det att man tar bort kopplingen mellan direktstöd och produktion. Före reformen hade bara jordbrukare som producerade vissa typer av varor rätt till direktstöd. Detta innebar att lönsamheten för en viss produkt inte bara berodde på det pris som jordbrukaren fick ut på marknaden utan också på stödnivån för produkten i fråga. Jordbrukarna fick därför ta hänsyn till såväl marknadspriset som direktstödet storlek när de fattade beslut om vilka grödor de skulle odla eller vilken typ av djur de skulle föda upp.

Denna situation ändrades då man år 2003 frikopplade direktstöden i samband med reformen av den gemensamma jordbrukspolitik. När jordbrukare numera bestämmer vad de ska producera behöver de i princip inte bry sig om hur mycket direktstöd de får, eftersom stöden inte längre är kopplade till någon viss gröda eller något visst djurslag. Frikopplingen har totalt sett inneburit att jordbrukssektorn i allt högre grad fungerar enligt den fria marknadens principer. Detta ger jordbrukarna större möjligheter att producera de varor som faktiskt efterfrågas.

Förenkling: EU försöker kontinuerligt att förenkla både själva jordbrukslagstiftningen och dess tillämpning. Man har bland annat minskat antalet regler och ersatt de tidigare produktspecifika marknadsordningarna med en enda, s.k. samlad marknadsordning.

Försiktighetsprincipen: Princip som framför allt tillämpas på områdena miljö, livsmedelssäkerhet och konsumentskydd. Den ska noga beaktas vid riskanalyser och i ännu högre grad vid riskhantering. Försiktighetsprincipen definieras inte i EUF-fördraget och inte heller i EU:s övriga lagstiftning, men kommissionen har i ett meddelande [\[pdf\]](#) gett riktlinjer för hur den ska tolkas. Det anges där att EU, liksom alla övriga medlemmar i **Världshandelsorganisationen**, har rätt att fastställa den skyddsnivå som bedöms vara lämplig.

Försiktighetsprincipen tillämpas på de fall där den vetenskapliga informationen är otillräcklig, osäker eller inte medger några säkra slutsatser, och där en preliminär vetenskaplig bedömning ger vid handen att de potentiellt skadliga effekterna av en produkt eller metod för människor, djur, växter och miljö kan vara oförenliga med den skyddsnivå som det berörda landet valt.

Första generationens biodrivmedel: biodrivmedel som framställs av spannmål, socker eller oljeväxtfrön. I Europa är den viktigaste typen biodiesel från raps.

G

Gemensamma jordbrukspolitiken: Den lagstiftning och de förfaranden som EU inrättat för att skapa en gemensam och enhetlig reglering av jordbruket. På så sätt vill man trygga jordbrukets ställning på längre sikt som basen för en levande landsbygd. EU är juridiskt skyldigt att ha en jordbrukspolitik. Målen med denna återfinns i artikel 39 i EUF-fördraget:

- Att höja produktiviteten inom jordbruket genom tekniska framsteg och en rationell utveckling av jordbruksproduktionen.
- Att tillförsäkra jordbruksbefolkningen en skälig levnadsstandard.
- Att skapa stabila marknader för jordbruksprodukter.
- Att trygga livsmedelsförsörjningen ("livsmedelstrygghet").

Att göra livsmedel överkomliga i pris

Gemenskapens regelverk: Gemenskapens regelverk (fr. "acquis communautaire" – som ibland översätts med "det gemensamt uppnådda") är summan av alla principer, riktlinjer, lagar, skyldigheter och målsättningar samt all praxis som utvecklats och fastställts inom EU. Regelverket består i första hand av fördragen i sin helhet, all antagen lagstiftning samt EU-domstolens domar.

Genetiskt modifierad organism (GMO): Organismer, med undantag för människor, i vilka det genetiska materialet har ändrats på ett sätt som inte kan ske naturligt genom parning eller naturlig rekombination.

God jordbrukshävd och goda miljöförhållanden: För att kunna få direktstöd måste jordbrukarna uppfylla kraven på god jordbrukshävd och goda miljöförhållanden. Detta innebär följande: att skydda marken mot erosion, att bevara markens halt av organisk substans, att skydda markstrukturen, och att skydda naturliga livsmiljöer. Det är dock medlemsstaterna, och inte EU, som fastställer de exakta kraven.

God lantbrukspraxis: Det åligger de enskilda medlemsstaterna att fastställa närmare kriterier för god lantbrukspraxis på regional eller nationell nivå. God lantbrukspraxis bör dock generellt sett motsvara de metoder som jordbrukare använder i en viss region, samtidigt som gällande miljökrav uppfylls.

H

Hållbar utveckling: Begreppet hållbar utveckling syftar på ekonomisk tillväxt som tar hänsyn till samhällets behov på kort, medellång och – framför allt – lång sikt. Grundtanken är att utvecklingen måste tillgodose samtidens behov utan att äventyra tillväxten för framtida generationer.

Hälsokontrollen: Efter reformen av den gemensamma jordbrukspolitiken 2003 gjordes en del ytterligare justeringar 2009. De innebar att det blev lättare för jordbrukarna att anpassa sig efter marknadens signaler, att administrationen av direktstöden förenklades, och att jordbrukarna fick hjälp att möta utmaningarna inför framtiden, särskilt när det gäller klimatförändringarna. Hela denna anpassning kallas "hälsokontrollen".

I

Icke-handelsrelaterade intressen: Enligt **Uruguayrundans** jordbruksavtal har de enskilda länderna stora möjligheter att ta hänsyn till viktiga icke-handelsrelaterade intressen, som livsmedelstrygghet, miljöåtgärder, strukturanpassning, landsbygdsutveckling och fattigdomsbekämpning.

Informationssystemet för jordbruksföretagens redovisningsuppgifter: System för att samla in ekonomiska och finansiella data om jordbruket i EU:s medlemsstater. Varje år väljer man ut ett antal gårdar som är representativa för det kommersiella jordbruket, och hämtar in uppgifter om produktionskostnader, intäkter från försäljning samt andra aspekter av verksamheten. Uppgifterna gör det möjligt för EU att övervaka jordbrukarnas inkomstutveckling och bedöma jordbrukspolitikens effekter.

Instrument för stöd inför anslutningen: Åtgärd som började tillämpas den 1 januari 2007 och varigenom allt stöd inför anslutningen samlas i ett enda instrument. Det nya instrumentet ersätter de finansiella instrument som man använde sig av under 2000–2006, dvs. Phare, Ispa, Sapard, det turkiska föranslutningsinstrumentet och det finansiella instrumentet för västra Balkan (Cards). Instrumentet för stöd inför anslutningen är avsett för kandidatländer (för närvarande Kroatien, f.d. jugoslaviska republiken Makedonien och Turkiet) och tänkbara kandidatländer (Albanien, Bosnien och Hercegovina, Montenegro, Serbien inbegripet Kosovo i enlighet med resolutionen i FN:s säkerhetsråd nr 1244). Instrumentet består av fem delar: övergångsstöd och institutionsuppbyggnad (inklusive dithörande investeringar), samarbete över gränserna, regional utveckling, utveckling av mänskliga resurser, och landsbygdsutveckling.

Integrerade administrations- och kontrollsystemet: System som används av medlemsstaterna för att beräkna hur mycket direktstöd jordbrukarna har rätt till, se till att utbetalningarna görs på rätt sätt, förhindra oegentligheter samt kräva tillbaka belopp som betalats ut felaktigt.

Interventionsuppköp: När marknadspriset för en jordbruksprodukt faller under en viss nivå ingriper medlemsstaternas myndigheter och stabiliserar marknaden genom att köpa upp överskottet. Detta kan sedan antingen lagras till dess att priserna gått upp, exporteras till länder utanför EU, eller användas på annat sätt.

J

Jordbrukare: Person (eller en grupp personer, t.ex. när verksamheten drivs i form av handelsbolag eller annan typ av bolag) som bedriver jordbruksverksamhet på en gård.

Jordbruksavtalet: I samband med internationell handel syftar detta på ett avtal från 1994 där ett antal länder dels begränsade stödet till det egna jordbruket, dels minskade importhindren för jordbruksprodukter.

Avtalet träffades mellan de länder som deltog i handelsförhandlingarna inom Uruguayrundan. Detta var den åttonde omgången multilaterala handelsförhandlingar inom **allmänna tull- och handelsavtalet (Gatt)**. Rundan avslutades 1994 med att en slutakt undertecknades. Akten omfattade ett antal överenskommelser och beslut, bl.a. jordbruksavtalet. Det var också genom slutakten som **Världshandelsorganisationen** inrättades.

Jordbruksavtalet innebär att handeln med jordbruksprodukter och de enskilda ländernas jordbrukspolitik i högre grad än tidigare omfattas av internationella bestämmelser och åtaganden. Avtalet innehåller bestämmelser om sänkning av tullar, exportsubventioner och handelsstörande internstöd till jordbrukare. Man tar också hänsyn till **icke-handelsrelaterade** intressen och till situationen i utvecklingsländerna.

Jordbruksgrödor: Inom den gemensamma jordbrukspolitiken räknas följande som jordbruksgrödor: spannmål (såsom vete, korn, havre, råg, majs, durra), oljeväxter (soja, raps, solros), proteingrödor (ärter, bönor, lupiner), lin och hampa.

Jordbruksrådgivning: Rådgivning som tillhandahålls av medlemsstaterna för att hjälpa jordbrukare att identifiera och genomföra förbättringar i jordbruksdriften för att uppfylla krav beträffande miljö, folkhälsa, djurhälsa, växtskydd, djurskydd och god jordbrukshävd.

K

Klimatförändring: Förändring av världens klimat. FN:s klimatpanel (IPCC) inrättades 1988 av Meteorologiska världsorganisationen (IMO) och FN:s miljöprogram (Unep). Enligt IPCC håller jordens klimat på att förändras på grund av att halten av vissa gaser i atmosfären ökar. Dessa gaser kallas växthusgaser.

Kollektiva nyttigheter och tjänster: Nyttigheter och tjänster som allmänheten kan utnyttja. Jordbrukare kan tillhandahålla ett flertal kollektiva nyttigheter, t.ex. god mark- och vattenvård, vackra landskap och tryggad tillgång på livsmedel.

Kompensationsbidrag: Stödform, införd 1975, avsedd för jordbrukare i områden med sämre förutsättningar för jordbruk, s.k. **mindre gynnade områden**. Exempel på sådana är bergsområden och områden med särskilt svåra miljöförhållanden. Syftet med stödet är att se till att marken fortsätter att brukas och att områdena inte avfolkas. Kompensationsbidrag betalas bara ut till jordbrukare som uppfyller de s.k. tvärvillkoren. Bidraget är en av de åtgärder som ingår i axel 2 i politiken för landsbygdsutveckling.

Kvalitetspolitik: Kvalitetspolitiken för jordbruksprodukter omfattar både bestämmelser på en rad områden och olika stödåtgärder (särskilt beträffande landsbygdsutveckling) för att göra det lättare för jordbrukarna att förbättra produktionskvaliteten och delta i kvalitetscertifieringssystem. I kvalitetspolitiken ingår vissa EU-system, t.ex. för ekologiskt jordbruk och skydd av geografiska beteckningar för vin, spritdrycker och andra livsmedel. En annan komponent är de nationella och privata certifieringssystem som jordbrukare och livsmedelsföretag kan delta i.

Kvalitetssystem: Inom den gemensamma jordbrukspolitiken har begreppet kvalitetssystem en speciell betydelse. Det syftar på möjligheten att begränsa användningen av vissa livsmedels- och dryckesbeteckningar till särskilda produkter. På så vis luras inte konsumenterna att tro att en viss vara är något annat än den faktiskt är. Syftet med EU:s kvalitetspolitik är att skydda konsumenterna mot vilseledande uppgifter från livsmedelsproducenternas sida beträffande produkternas äkthet.

Tre aspekter omfattas: ekologiskt jordbruk, vissa geografiska beteckningar på livsmedelsprodukter samt s.k. garanterade traditionella specialiteter och deras ställning. Om en typ av livsmedel är starkt förknippat med en viss plats kan man registrera ett produktnamn baserat på det geografiska egennamnet. Exempel på sådana geografiska beteckningar är Welsh Lamb, Lübecker Marzipan och Camembert de Normandie. Inom EU får vissa geografiska beteckningar bara användas för produkter som faktiskt kommer från dessa områden. Det finns två typer av geografiska beteckningar som bara får användas på vissa villkor: skyddade geografiska beteckningar och skyddade ursprungs-beteckningar.

Traditionella namn på livsmedel kan registreras som s.k. garanterade traditionella specialiteter. Det gäller livsmedel och drycker som tillverkas enligt traditionella recept, t.ex. ölet Kriek och skinkan Jamón Serrano. Livsmedelsproducenter som tillverkar och säljer sådana produkter får bara kalla dem traditionella specialiteter om de följt det traditionella receptet. De har då rätt att märka förpackningen med "garanterad traditionell specialitet".

L

Landsbygdsutveckling: Politiken för landsbygdsutveckling (som också kallas den andra pelaren i den gemensamma jordbrukspolitiken) syftar till att genom en balanserad utveckling bevara en levande landsbygd. EU-området består till 90 % av landsbygd, och ungefär halva befolkningen bor i landsbygdsområden.

Politiken har tre huvudmål:

- Att stärka jord- och skogsbrukssektorns konkurrenskraft.
- Att förbättra miljön och landskapet.
- Att höja livskvaliteten på landsbygden.
- Varje huvudmål är kopplat till en särskild axel.

En serie åtgärder står också till medlemsstaternas förfogande. Det är de själva eller de enskilda regionerna som väljer vilka åtgärder som bäst motsvarar behoven. Åtgärderna tas sedan med i de nationella eller regionala programmen för landsbygdsutveckling. Programmets viktigaste målgrupper är personer som lever av jord- och skogsbruk samt andra människor och grupper som bor i landsbygdsområden. Finansieringen delas mellan EU och den mottagande medlemsstaten, s.k. samfinansiering.

Leader: Leader står för "links between actions for the development of the rural economy" och är ett initiativ för landsbygdsutveckling genom lokala offentlig–privata partnerskap, s.k. lokala aktionsgrupper. Syftet är att få människor, grupper och företag på landsbygden att inse det egna geografiska områdets potential och att stimulera genomförandet av integrerade och högkvalitativa projekt och program för hållbar utveckling.

Leaderaxeln: I september 2005 antog EU en ny politik för landsbygdsutveckling. Den innehåller tre centrala mål, där varje mål motsvaras av en särskild axel. Förutom de tre axlarna finns det också en s.k. Leaderaxel som ska underlätta genomförandet av lokala projekt och program och stimulera lokala aktionsgrupper att samarbeta inbördes.

Livsmedelssäkerhet: Begreppet livsmedelssäkerhet syftar på i vilken utsträckning livsmedel är säkra att konsumera. Termen ska inte förväxlas med **livsmedelstrygghet**, som hänför sig till i vilken mån livsmedelsförsörjningen är tryggad, dvs. huruvida livsmedlen är fysiskt tillgängliga och kan köpas till överkomliga priser.

Livsmedelstrygghet: Begreppet livsmedelstrygghet syftar på livsmedlens tillgänglighet och pris, dvs. om de är fysiska tillgängliga och också säljs till överkomliga priser. Termen ska inte förväxlas med **livsmedelssäkerhet**, som hänför sig till i vilken mån livsmedlen är säkra att konsumera.

Enligt artikel 39 i EUF-fördraget är ett av målen med den **gemensamma jordbrukspolitiken** att livsmedel ska vara överkomliga i pris.

M

Marknadsföringspolitik: Marknadsföring av jordbruksprodukter som framställts inom EU. Försäljningen av dessa produkter främjas både inom och utanför EU. Konkret sker detta genom att EU, tillsammans med medlemsstaterna och de berörda branschorganisationerna, organiserar och samfinansierar marknadsförings- och informationskampanjer samt handelskontor. Genom dessa åtgärder blir konsumenterna mer medvetna om produkternas egenskaper.

Marknadsordning: En serie åtgärder som gör det möjligt för EU både att i viss mån styra marknaderna för jordbruksprodukter och att öka jordbrukarnas inkomster. Styrningen av marknaderna sker genom att tillgång och efterfrågan på jordbruksprodukter justeras, jämfört med ett läge där marknaderna vore helt "fria". Syftet med regleringen är att stabilisera marknaderna (både i fråga om utbudets och inköpsens storlek och i fråga om priser) och därigenom trygga skäligen inkomster för jordbrukarna och en stabil tillgång på livsmedel till rimliga priser för konsumenterna. EU administrerade tills nyligen 21 marknadsordningar, vilka tillsammans svarade för ca 90 % av jordbruksproduktionen.

I ett försök att förenkla systemet har man dock slagit samman dessa till en samlad marknadsordning.

Åtgärderna kan påverka efterfrågan eller tillgången på jordbruksprodukter.

Åtgärder som påverkar efterfrågan på jordbruksprodukter: Interventioner på EU-marknaden, t.ex. att köpa upp jordbruksprodukter direkt på marknaden när priserna är låga, lagra dem, och sedan släppa ut dem på marknaden igen när priserna stigit; eller att exportera produkterna till länder utanför EU.

Åtgärder som påverkar tillgången på jordbruksprodukter: Att skydda EU:s jordbrukare från billigare import, att hålla uppe jordbrukarnas avsättningspriser på EU-marknaden, och att begränsa mängden av en viss produkt som en jordbrukare får föra ut på marknaden (t.ex. via mjölkkvoter).

EU har också flera olika typer av stöd för att öka jordbrukarnas inkomster. Det viktigaste av dessa är direktstöden. Dessa infördes ursprungligen för att kompensera jordbrukare som drabbats av inkomstbortfall till följd av sänkta stödpriser inom vissa sektorer. Före reformen i juni 2003 betalades stödet vanligen ut per djur eller per hektar odlad gröda. Numera är de i allmänhet frikopplade från produktionen och ingår i **systemet med samlat gårdsstöd**.

Marknadsstöd: Åtgärder för att se till att jordbrukarnas försäljningspris för en viss produkt inte faller under en fastställd miniminivå.

Marknadstillträde: Möjligheten för ett exportland att komma in på marknaden i ett importland. Marknadstillträdet kan begränsas på olika sätt, t.ex. genom att importlandet inför tullar eller kvantitativa begränsningar.

Medbeslutande: Ett begrepp som används inom EU:s lagstiftningsprocess.

Medbeslutandeförfarandet innebär att både Europaparlamentet och ministerrådet måste

godkänna ett lagförslag för att det ska antas. Förfarandet är därigenom ett uttryck för principen att parlamentet och rådet är jämbördiga aktörer. Ingen av dem kan alltså anta lagstiftning utan den andras godkännande.

Inom den gemensamma jordbrukspolitiken måste de lagförslag som kommissionen utarbetar godkännas av både rådet och Europaparlamentet för att träda i kraft.

Mekanismen för budgetdisciplin: System som ska se till att utgifterna inom den **gemensamma jordbrukspolitiken** inte överskrider de nivåer som fastställts i **EU:s** budget.

Mest gynnad nation: Inom WTO innebär "behandling som mest gynnad nation" att alla länder måste behandla varandra på samma sätt. Ett land som beviljar ett annat land en viss förmån måste följaktligen ge övriga länder samma förmån. Därigenom garanteras att det inte förekommer någon diskriminering mellan länderna, dvs. att alla behandlas lika. Principen återfinns i artikel 1 i **allmänna tull- och handelsavtalet** av år 1994, liksom i andra avtal.

Mindre gynnat område: Område där jordbrukarna har rätt till ekonomisk kompensation på grund av naturbetingade svårigheter, t.ex. hög höjd, ogynnsamma klimatförhållanden eller dålig jordmån. Jordbrukare i bergsområden eller andra områden med ogynnsamma naturbetingelser missgynnas i konkurrensen med övriga jordbrukare. För att man ska kunna behålla jordbruket i dessa områden har EU sedan 1970-talet därför beviljat de berörda jordbrukarna ekonomisk kompensation. De områden där jordbrukarna har rätt till stöd kallas mindre gynnade områden.

Minst utvecklade länder (MUL): Länder där medelinkomsten är mycket låg. Enligt FN finns det för närvarande omkring 50 sådana länder i världen.

Modulering: Överföring av medel från **direktstöd** till åtgärder för **landsbygdsutveckling**.

Modulering blev obligatoriskt 2005, och medlemsstaterna ska tillämpa systemet i den utsträckning man kom överens om i samband med 2003 års reform av den gemensamma jordbrukspolitiken. Modulering görs i de fall en jordbrukare får mer än 5 000 euro i direktstöd, och gäller då det överskjutande beloppet.

Mångfunktionalitet: Det faktum att jordbruket förutom att producera livsmedel också ska fylla olika kompletterande funktioner i samhället. Det rör sig bland annat om att bidra till hållbar utveckling, miljöskydd, landsbygdens livskraft samt generell lönemässig balans mellan jordbrukare och andra yrkeskategorier.

Mängdtull: Importtull som utgår efter vikt, volym eller stycketal, t.ex. 10 dollar per ton, 30 euro per hektoliter, eller 20 yen per styck. Detta ska jämföras med värdetullar, som är importtullar som utgår efter varans värde (t.ex. 5 % av värdet).

N

Nationell behandling: Princip i samband med handel och investeringar som innebär att

ett land måste behandla sina egna medborgare och medborgare från andra länder på samma sätt. Enligt artikel III:4 i **allmänna tull- och handelsavtalet** av år 1994 får inte importvaror missgynnas i förhållande till inhemskt producerade varor av liknande slag.

Nationellt tak: Genom reformen av den **gemensamma jordbrukspolitiken** 2003 fastställdes ett högsta belopp som varje medlemsstat får använda för direktstöd. Detta belopp, som kallas det nationella taket, baseras på summan av allt direktstöd och liknande stöd som betalats ut under en tidigare period (den s.k. historiska referensperioden) i varje medlemsstat.

Natura 2000: EU-initiativ för att skydda områden med särskilt stora naturvärden. Natura 2000 omfattar nu ca 25 000 områden, och många av dem ligger i jordbrukslandskapet. Jordbrukarna måste där använda sig av speciella brukningsmetoder för att inte skada ekosystemen. Det inkomstbortfall som blir följden kompenseras med ett särskilt ekonomiskt stöd.

O

Offentlig lagring: För att stabilisera marknaden för en viss jordbruksprodukt kan EU minska utbudet något genom tillfällig lagring. Lagret kan tillhöra staten eller något offentligt organ i det berörda landet. Det kan också vara privatägt, t.ex. av en jordbrukare eller ett kooperativ. När en produkt förvaras i statsägda lager säger man att EU delvis har återtagit produkten från marknaden och placerat i offentliga lager.

P

Panel: Inom WTO består en panel av tre (ibland fem) personer som handlägger och avgör handelsrelaterade tvister mellan länder. Medlemmarna i en panel är helt självständiga och har inga kopplingar till någon regering. Panelen lämnar en rapport till tvistlösningsorganet, som kan förkasta rapporten endast genom ett enhälligt beslut.

Pelarna i den gemensamma jordbrukspolitiken: Den första pelaren består av inkomststöd till jordbrukarna i form av direktstöd och marknadsstyrning. Denna pelare finansieras helt av **Europeiska garantifonden för jordbruket**. Den andra pelaren utgörs av stöd för utveckling av landsbygdsområden genom särskilda program. Stödet delfinansieras av **Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling**.

Posei: Stödprogram för jordbrukare i EU:s yttersta randområden. Namnet är en fransk akronym för "Programme d'options spécifiques à l'éloignement et à l'insularité". Syftet med programmet är att kompensera jordbrukare för ogynnsamt klimat, långa transporter till de europeiska marknaderna, och för det faktum att gårdarna ofta är små.

Producentorganisation: En rättsligt erkänd sammanslutning av jordbrukare. Producentorganisationer är särskilt viktiga inom frukt- och grönsakssektorn, där de deltar i distribution och marknadsföring av produkterna samt i arbetet med att förbättra deras kvalitet. De försöker också uppmuntra medlemmarna att använda miljövänliga produktionsmetoder.

Produktionskvot: Begränsning av mängden av en viss produkt som en jordbrukare får släppa ut på marknaden. Det finns produktionskvoter för mjölk, socker, isoglukos, tobak och potatisstärkelse.

R

Regionalpolitik: Regionalpolitiken är ett av EU:s viktigaste politikområden. Den syftar till att stärka den ekonomiska, sociala och regionala sammanhållningen genom att minska skillnaderna i utvecklingsnivå mellan regioner och medlemsstater. Detta innebär att man investerar i regionernas egen potential i syfte att stärka konkurrenskraften och hjälpa eftersläpande regioner att permanent komma ikapp.

Regionalpolitiken, som är ett uttryck för EU:s solidaritetstanke, bygger i huvudsak på följande instrument:

- Europeiska regionala utvecklingsfonden är verksam i alla medlemsstater och delfinansierar både fysiska investeringar och i viss mån utbildning. Pengarna går framför allt till de fattigaste regionerna, sett till BNP per capita.
- Sammanhållningsfonden delfinansierar framför allt transport- och miljöprojekt i medlemsstater vars BNP är lägre än 90 % av EU-genomsnittet.

Vissa delar av instrumentet för stöd inför anslutningen som hjälper kandidatländer att öka sin konkurrenskraft och utveckla ekonomin.

Det finns också två mer specifika instrument:

- Europeiska unionens solidaritetsfond ger ekonomiskt stöd i samband med större naturkatastrofer.
- EU:s bidrag till Internationella fonden för Irland, som – i likhet med Peaceprogrammet inom strukturfonderna – syftar till fred och försoning i Nordirland.

Rådgivande grupper: Grupper med företrädare för organisationer från det civila samhället. Bland organisationerna återfinns branschorganisationer och icke-statliga organisationer som arbetar med frågor som rör jordbruk, landsbygdens ekonomi, livsmedelsproduktion, miljö och liknande. Det finns ungefär 30 rådgivande grupper, och de deltar i möten inom kommissionen flera gånger om året. Grupperna spelar en rent rådgivande roll; de deltar alltså inte i utformningen eller godkännandet av EU:s lagstiftning.

S

Samexistens: En situation där det på samma markområde finns grödor som odlas på olika sätt, t.ex. konventionellt odlade, ekologiskt odlade och genetiskt modifierade grödor. Det finns ett antal krav beträffande märkning och renhet som ska tillämpas i sådana situationer.

Samlat gårdsstöd: Det ekonomiska stöd som jordbrukare får genom **systemet med samlat gårdsstöd**.

Sanitära och fytosanitära åtgärder: Åtgärder för att skydda människors och djurs liv och hälsa samt åtgärder för växtskydd och livsmedelssäkerhet. Slutakten i Uruguayrundans jordbruksavtal innehåller ett avtal om tillämpningen av sanitära och fytosanitära åtgärder, och detta omfattar alla åtgärder av det slaget som direkt eller indirekt kan påverka den internationella handeln.

Sapard (särskilt föranslutningsprogram för jordbruket och landsbygdens utveckling): Stödprogram för länderna i Central- och Östeuropa innan de blev EU-medlemmar. Programmet underlättade anpassningen till EU:s regelverk samt moderniseringen av jordbrukssektorn.

"Skyddsnätspris": Minimipris för en jordbruksprodukt. Begreppet har använts i samband med reformen av vissa råvarumarknader. För att förhindra alltför kraftiga fall i EU-marknadspriserna har EU infört s.k. skyddsnätspriser. Marknadspriserna tillåts inte falla under dessa nivåer.

Statligt stöd: Stöd som betalas med offentliga medel. För att jordbrukarna i EU ska kunna konkurrera på lika villkor får medlemsstaterna i princip inte bevilja stöd till det egna landets jordbrukare. Det finns två undantag från denna princip: stöd av liten ekonomisk betydelse, och stöd som godkänts av kommissionen efter en ansökan av den berörda medlemsstaten. Om en medlemsstat har beviljat sådant statligt stöd till det egna jordbruket som enligt kommissionens mening rubbar den fria konkurrensen inom EU, kan de berörda jordbrukarna tvingas betala tillbaka pengarna till statskassan.

Stresakonferensen: En konferens med tjänstemän från kommissionen, nationella experter och företrädare för jordbrukarnas intresseorganisationer där man fattade beslut om hur målen med den **gemensamma jordbrukspolitiken** enligt artikel 39 i Romfördraget (numera artikel 39 i EUF-fördraget) skulle uppnås. Konferensen hölls i juli 1958 i staden Stresa vid Lago Maggiore i Italien. Det mest genomgripande beslut som fattades var att stödja jordbruket genom en typ av prisgaranti. Innebörden var att de priser som jordbrukarna fick ut när de sålde sina produkter på marknaden inte tillåts falla under en viss nivå (en typ av prisstöd).

Stöd för miljöåtgärder inom jordbruket: Stöd inom den **gemensamma jordbrukspolitiken** till jordbrukare som gör mer än vad som krävs enligt god lantbrukspraxis. Syftet är att skydda och förbättra miljön, bevara landskapet, uppmuntra extensivt jordbruk, bevara den genetiska mångfalden och uppfylla höga djurskyddskrav. Jordbrukarna får stöd från både EU och sina respektive medlemsstater för extrakostnader och inkomstbortfall till följd av odlings- och uppfödningmetoder som bidrar med sådana kollektiva nyttigheter och tjänster. Stöd för miljöåtgärder inom jordbruket omfattas av axel 2 i politiken för landsbygdsutveckling, dvs. åtgärder för att förbättra miljön och landsbygden.

Stöd till förtidspensionering: Jordbrukare över en viss ålder som bestämt sig för att upphöra med verksamheten kan få stöd till förtidspensionering. Syftet är att ge incitament till ett generationsskifte bland de aktiva jordbrukarna, eftersom yngre jordbrukare har större möjligheter än äldre att förbättra gårdarnas lönsamhet.

Stöd till privat lagring: Privat lagring av jordbruksprodukter gör det möjligt för EU att stabilisera jordbruksmarknaderna med minimal inverkan på traditionella försäljningskanaler. För att stödet ska kunna betalas ut måste det finnas ett lagringsavtal utformat enligt EU:s bestämmelser mellan interventionsorganet i den berörda medlemsstaten och ett privat företag.

Stödrättigheter: Rättigheter som beviljades jordbrukare som aktivt bedrev jordbruk det datum då medlemsstaten i fråga införde **systemet med samlat gårdsstöd**.

Rättigheternas storlek grundar sig på ett referensbelopp som motsvarar det direktstöd som beviljats under 2000–2002. Under det första året då man tillämpade systemet med samlat gårdsstöd fastställdes jordbrukarnas stödrättigheter utifrån dessa historiska belopp. Beräkningen gjordes med hjälp av historiska eller regionala modeller (eller mellanformer av dessa).

Jordbrukare får varje år **direktstöd** förutsatt att de förfogar över s.k. stödberättigande hektar som i sin tur kan räknas om till stödrättigheter. Medlemsstaterna är skyldiga att skapa s.k. nationella reserver med stödberättigande hektar som ska användas för att hantera eventuella problem som uppstår under övergångsperioden och som även kan utnyttjas för att ge stödrättigheter till nya jordbrukare.

System för enhetlig arealersättning: När direktstödet infördes var det baserat på volymen av en viss gröda eller antalet djur av ett visst slag som jordbrukaren producerade. Denna princip tillämpades under 1990-talet, då EU hade 15 medlemsstater. Det ansågs dock att ett enklare regelverk, som krävde mindre administration, kunde användas i de länder som anslöt sig till EU år 2004 (dvs. ett antal öst- och centraleuropeiska länder samt Cypern och Malta), liksom i Bulgarien och Rumänien, som blev EU-medlemmar 2007. Detta förenklade regelverk kallas "systemet för enhetlig arealersättning". Det gör det möjligt att betala ut stöd som enbart grundar sig på gårdens areal.

Systemet med samlat gårdsstöd: Ett viktigt mål med reformen av den gemensamma jordbrukspolitikerna 2003 var att frikoppla direktstödet. För att åstadkomma detta infördes ett system med samlat gårdsstöd, som är ett frikopplat stöd.

Sämst ställda personer: Inom den gemensamma jordbrukspolitikerna syftar detta uttryck på människor i EU som av en eller annan anledning har låga inkomster. De kan på grund av sina ekonomiska svårigheter få en viss mängd livsmedel gratis av EU.

Särskild och differentierad behandling: WTO-bestämmelser som gör att utvecklingsländer kan beviljas undantag och särbehandling. De kan t.ex. ges förmånstillträde till industriländernas marknader utan att behöva ge industriländerna motsvarande tillträde till sina egna marknader.

Särskilda skyddsåtgärder: Tillfällig importbegränsning som införs till följd av en oförutsedd händelse, t.ex. en plötslig ökning av importen. Särskilda skyddsåtgärder omfattas normalt sett av Världshandelsorganisationens avtal om skyddsåtgärder. Artikel 5 i jordbruksavtalet från Uruguayrundan innehåller också särskilda bestämmelser om skyddsåtgärder på jordbruksområdet (till skillnad från allmänna skyddsåtgärder): Högre skyddstullar kan utlösas automatiskt när importvolymen överskrider en viss nivå eller när priserna faller under en viss nivå.

Ett importland som inför en särskild skyddsåtgärd behöver inte kunna visa att den inhemska industrin lidit allvarlig skada.

T

Tariff: Det engelska ordet "tariff" har två betydelser. För det första kan det vara en förteckning, bok eller databas som anger vilka avgifter som ett land tar ut på varor i samband med import eller export (sv. "tulltaxa"). För det andra kan det syfta på själva avgiften (sv. "tull"). I den andra betydelsen är "tariff" synonymt med "duty".

"Tillbakakoppling": Genom reformen av den gemensamma jordbrukspolitiken 2003 frikopplades direktstödet från produktionen. Det beslut om reformen som fattades av rådet gör det dock möjligt för medlemsstaterna (eller regionerna) att inom vissa gränser på nytt koppla en del av direktstödet till produktionen för att undvika att odlingsmark tas ur bruk.

Tull: Penningbelopp som en person eller ett företag måste betala till staten vid import eller export av en vara. På engelska är termerna "customs duty" och "tariff" synonyma, och de används ofta omväxlande.

Tulleskalering: Skillnaden i tullsats mellan å ena sidan en bearbetad produkt och å andra sidan de råvaror som använts för att framställa produkten.

Twistlösningsorgan: Organ inom Världshandelsorganisationen (WTO) som bär det yttersta ansvaret för att lösa handelstvister mellan länder. Alla WTO:s medlemsländer är representerade i organet.

I första instans hänskjuter organet tvisterna till en s.k. panel. Om ett land vill överklaga ett beslut som fattats av en panel kan det vända sig till twistlösningsorganet. Detta organ hänskjuter sedan beslutet i sin tur till det s.k. överprövningsorganet.

Det är twistlösningsorganet som bestämmer hur panelerna och överprövningsorganet ska fungera.

Tvärvillkor: För att jordbrukarna ska få direktstöd måste de uppfylla vissa krav. Dessa kallas tvärvillkor.

Villkoren gäller miljö, livsmedelssäkerhet, djurhälsa, djurskydd, folkhälsa, växtskydd och god jordbrukshävd. Om villkoren inte uppfylls riskerar jordbrukaren att mista en del av direktstödet.

U

Urholkning av förmåner: Många industriländer tillämpar s.k. förmånstullar vid import av varor från utvecklingsländer. Tullarna är "förmånliga" i den bemärkelsen att de är lägre än tullarna på liknande varor som importeras från industriländer. För varor från industriländer finns det däremot ingen förmånsbehandling; de beläggs alltså med "vanlig" tull.

De förhandlingar som äger rum inom ramen för **utvecklingsagendan från Doha** syftar till att sänka de vanliga tullarna. Om förhandlingarna lyckas kommer de vanliga tullarna att sänkas medan förmånstullarna förblir oförändrade. Detta innebär att skillnaden i tullar till utvecklingsländernas fördel kommer att minska, vilket gör att man pratar om urholkning av förmåner.

Uruguayrundan: Den åttonde omgången multilaterala handelsförhandlingar – den s.k. Uruguayrundan – inom **allmänna tull- och handelsavtalet** (GATT) inleddes 1986 i Punta del Este i Uruguay. Den avslutades åtta år senare (1994) i Marrakech med undertecknandet av en slutakt. Därigenom antog man ett antal överenskommelser och

beslut – bl.a. jordbruksavtalet – liksom inrättandebestämmelserna för **Världshandelsorganisationen**.

Utvecklingsagendan från Doha: Deklaration som antogs vid WTO:s ministerkonferens i Doha (Qatar) i november 2001. Den ligger till grund för Doharundan med multilaterala handelsförhandlingar. I Doha fastställdes också en tidtabell för rundan.

V

Värdetull: En importtull som uttrycks som en procentandel av varans värde (t.ex. 5 % av värdet). Den andra typen av tullar är mängdtullar, dvs. importtullar som utgår efter vikt, volym eller stycketal (t.ex. 10 dollar per ton, 30 euro per hektoliter eller 20 yen per styck).

Världshandelsorganisationen (WTO): Mellanstatlig organisation med 153 medlemmar (september 2009), dvs. ungefär tre fjärdedelar av världens länder. I ingressen till det dokument som inrättade WTO anges att parterna "erkänner att deras förbindelser (...) bör inriktas på att höja levnadsstandarden, säkerställa full sysselsättning samt en stor och stadigt växande volym av realinkomst och effektiv efterfrågan och på att öka produktion av och handel med varor och tjänster, som medger ett optimalt utnyttjande av världens resurser i enlighet med målsättningen om en hållbar utveckling, i syfte att både skydda och bevara miljön och ge ökade möjligheter för detta på sätt som är förenligt med medlemmarnas behov och intressen på skilda nivåer av ekonomisk utveckling".

WTO är en oberoende organisation, dvs. den ingår inte i FN-systemet. Det finns inte heller någon formell koppling eller något avtal mellan WTO och FN.

Y

Yttersta randområden: Vissa öar och territorier i EU:s periferi. Eftersom alla randområden tillhör någon EU-medlemsstat ingår de också i Europeiska unionen. Det finns sju områden av detta slag: Guadeloupe, Franska Guyana, Martinique och Réunion (de fyra franska utomeuropeiska departementen), Kanarieöarna (Spanien) samt Azorerna och Madeira (Portugal).

Ö

Öppenhetsinitiativet: EU-initiativ som, när det gäller jordbruket, innebär att medlemsstaterna måste offentliggöra vem som får stöd via den gemensamma jordbrukspolitik.

Överprövningsorganet: Ett organ inom Världshandelsorganisationen. Om ett land inte godtar ett utslag av en tvistlösningspanel kan det överklaga till ett överprövningsorgan. Organet består av sju personer, varav tre deltar då en fråga ska överprövas. Ledamöterna i organet är högt kvalificerade på områdena juridik och internationell handel, och de har inga kopplingar till någon regering.